

Útvary národního jazyka

A) Spisovná slovní zásoba

- 1) Neutrální = lze je použít v různých oblastech vyjadřování

Úkol: Napište, jak hodnotíte vhodnost jazykových prostředků v následujícím textu:

Vážená maminka,

Nevhodné

píšu Ti z lyžařského zájezdu naší školy. Užíváme si nádherného počasí a pozorně nasloucháme našim instruktorům. Ne vždy se nám ale daří dosáhnout kýžených výsledků. Když se unaven vrátím z nelehkého výcviku na ubytovnu, velmi rád hovořím s ostatními chlapci. (...)

Něco takového by bylo vhodné pro mail k nadřízenému, zákazníkovi, učiteli

- 2) Slohově zabarvená = je vhodná v určitých druzích textu

A) Slova hovorová

Úkol: Přečtěte si výňatek textu o hovorové češtině a 1) vypište si definici hovorové češtiny 2) podtrhněte ty části textu, které se podle vás autorce podařily:

„Děkuju“ je také spisovně

11. 1. 2022 | Pravopisné jednohubky

Často se divíte, proč jako mistr světa v češtině ☺ píšu nespisovná slova: děkuju, doporučuju, miluju, maluju, píšu, můžu atd.

☆ Můžu si to dovolit proto, že vím, že nespisovná nejsou, jsou hovorová.

☆ **Hovorová čeština** je spisovný útvar určený pro polooficiální a **neoficiální projekty**.

Je to jako zahrádka před restaurací. Je to ještě restaurace, ale už na ulici...

A jako zahrádka není povinným doplňkem restaurace, tak ani všechna slova nemají hovorovou podobu.

(...)

ZDROJ: <https://alzbetavintrova.cz/dekuju-je-take-spisovne/>

Hovorová jsou pořád spisovná, ale nejsou to ta nejneutrálnejší (např. děkuju je spisovně hovorové, ale neutrální by bylo děkuji)

Úkol:

Uved' neutrální variantu hovorových slov, pokud existuje:

klikat

lítat léstat

husiti husité

panelák

můžu mohu

koukat dívat se

táta otec

frčet

B) Slova knižní = jistá výrazová "vznešenost" (někdy je ovšem využívá parodie nebo humor) např. *odvětit, záhy, velebit, trýzeň, rámě, ...* Někdy splývají s archaismy.

Tyto výrazy se většinou vyskytují pouze v knihách

C) Poetismy = slova užívaná v uměleckém stylu, většinou zastarávající či zastaralá; vyskytují se nejčastěji v poezii 19. století (*luna, blankyt, krůpěj, jitro*).

Tyto výrazy se většinou vyskytují pouze v poezii 19. století

D) Slova dobově zbarvená

historismy označují věci již zaniklé (*tolar, sudlice, škorně, ...*)

archaismy označují věci stále existující, pro které jsou však již nové výrazy (*šlojíř =závoj, lučba = chemie, ...*)

neologismy

Nová slova

E) Odborné názvy, termíny

Termín má v daném oboru jen jeden význam. Mohou být i cizoslovňá

B) Nespisovná slovní zásoba

a. **Dialektismy – nářečí**

Více [ZDE](#)

Podívejte se, jak může znát věta Dej mouku z mlýna na vozík. v různých nářečích:

- Střední Čechy, Praha: Dej mouku ze mlejna na vozejk.
  - Střední Morava, Haná, Olomoucko: Dé móku ze mléna na vozék.
  - Východní Morava, Zlínsko: Daj múku ze mlýna na vozík.
  - Severní Morava, Slezsko, Opavsko: Daj muku ze mlyna na vozik.
-
-
-
-
-
- * Ju, to bilo více jako neska, to stromovi po polach.
  - * (Ano, to bývalo více než dnes, těch stromů na polích. – střední Čechy, Litoměřice)
  - * Snat nemislíš, že budu se suchou hubou tadi sedít.
  - * (Snad si nemyslíš, že tu budu sedět se suchými ústy. – západní Čechy, Domažlicko)
  - * Pan Cofil jede z Holomóca do Létovle, abe viděl rodné domek hanáckyho obra Drásala.
  - * (Pan Coufal jede z Olomouce do Litovle, aby se podíval na rodný dům hanáckého obra Drásala. – střední Morava, Haná)
  - * Když peče kula, tak hópnem na šalinu a přes štatl pila s muklama a kocnama na prígl.
  - * (Když svítí slunce, tak nastoupíme do tramvaje a jedem přes město s děvčaty a chlapci na přehradu. – jižní Morava, Brno)
  - * Ať čumiš jak šcur do ryny, tož paru takých příkladu, jak se tu vlastně dřysta.
  - * (Ať se hodně divíš, tak pár příkladů, jak se tu vlastně mluví. – severní Morava, Ostrava)
  - * Hele koukej, tamhle je vopuštěná vejtahová šachta.
  - * (Podívej se, tamhle opuštěná výtahová šachta. – střední Čechy, Praha)

b. Obecná čeština – interdialekt

Jde o směs nářečí a hovorové češtiny. Objevuje se na celém území naší republiky (*Ty tvý malý holky šly s těma cizíma klukama na ten novej film.*)

Vznikla z středočeských nářečí pomocí cestování

c. Slova oblastní (regionalismy), tzv. čechismy užívané převážně v Čechách a moravismy užívané na Moravě a ve Slezsku

Čechismy

<i>špitat</i>	šeptat
<i>přišel dlouho</i>	přišel pozdě
<i>hlemýžď</i>	šnek
<i>biják</i>	kino, film
<i>posvícení</i>	hody
<i>syrečky</i>	tvarůžky
<i>krám</i>	obchod
<i>haluz</i>	větev
<i>sodovka</i>	minerálka

Moravismy

<i>zavazet</i>	překážet
<i>dědina</i>	vesnice
<i>duchna</i>	peřina
<i>rožnout</i>	rozsvítit
<i>baňka</i>	vánoční koule
<i>plytký talíř</i>	mělký talíř
<i>suk</i>	uzel
<i>sdělat</i>	sundat

d. profesionalismy

Neformální slova ustálené v určité profesi

Např kuchař:

Sekáč - sekany řízek
Svíce - svíčková

e. slang

To samý jak profesionalismy, akorát je to ustálené v zájmových skupinách, ne v profesích

e.g. Studentský slang, pětka - kule
Atletický, sportovka - sportovní listina

f. argot

Profesionalismy ale pro skupiny na okraji společnosti - zloděje, vězně, atd., "mluva podsvětí", většinou jí jiní nerozumí

lapák (vězení), flastr, pálka, raketa, žid (mýdlo)

Slova expresívní

- vyjadřují citovost
- mohou patřit do spisovné i nespisovné slovní zásoby

a) lichotivá

- **zdrobněliny** – zjemnit ten výraz většinou pomocí prodloužení toho slova (dům > domeček)
- **eufemismy** – zjemnění, např. *zesnout, skonat, indisponovaný apod.*
zjemnit pomocí jiného slova; zemřel > zesnul, odešel od nás
- **slova familiární** – slova užívaná v důvěrném styku (*miláček, pejsánek*)
označujeme tak osoby mám blízké (zdrobnělina jména, lásko, zlatičko)
- **dětská slova** – užívaná dospělými při rozhovoru s dětmi (*hačat, papu*) (papat, bumbat)

b) hanlivá

barabizna, herka, křáp

- **vulgární** - nadávky
- **dysfemismy** – opak eufemismů, záměrné zhrubnutí výrazu (chcípnout, mrzák)

C) Vrstva slov cizích

Latina (např. *cyklus, republika, student, univerzita*)

Řečtina (*demokracie, hyperbola*).

Ialština (*moderato, legato, adagio, piano*)

Francouzština (*manžeta, fazóna, flanel; paštika, želatina; impresionismus, rokoko; arabeska, pируета*).

Němčina (*haléř, helma, mince, plotna, punčocha*).

Ruština (*náčelník, vesmír, vzduch*)

Polština (*kořalka, okres, vzor*)

atd.

V současné době probíhá přejímání slov především z **angličtiny** (*snowboard, skateboard, time out, skener, internet, server,..*)

Patří sem i názvy značek/produktů které používáme - McDonald's, AirTag, AirPod, iPad